

Aurskog-historiens mørke kapittel

102497

- Lettelse å flytte

Av Lars M. J. Hansen

AURSKOG: Jakob Roll-Hansen (81), tidligere nestleder i Milorg i Aurskog, sier det rett ut: - Det var en lettelse å komme seg bort fra Aurskog etter krigen.

Hatet og bitterheten var til å ta og føle på etter frigjøringa. Roll-Hansen var en av dem som fikk oppleve dette. Han kom fra Dombås til

Aurskog i 1942 som veterinær. Etterhvert ble han sentral i hjemmestyrkene, hvor han var nestsjef etter nå avdøde Christian Wisbech.

Sto på dødsliste

Som dyrlege hadde han tilgang på bil, og en av hans viktigste oppgaver ble å frakte instruksjonsvåpen fra Oslo rundt til fjøs og staller hvor motstandsbevegelsen hadde opplæring. Han var flere ganger nær ved å bli avslørt (se utdraget fra Asbjørn Fossens bok). Han havnet også på en dødsliste som lokale NS-folk utarbeidet, etter at et sentralt medlem ble likvi-

dert i sitt hjem.

Roll-Hansen var også sentral i arbeidet med å sanke inn nazister etter fredsslutningen.

Ubehagelig

Etter krigen fortsatte han sitt arbeid som veterinær i bygda. Men det bød på problemer. Tidligere NS-medlemmer hadde lite til overs for Roll-Hansen.

- De var bitre og følte seg lurert fordi jeg hadde seilt under falskt flagg. Men jeg kunne jo ikke fly rundt på NS-gårdene og si at jeg var Milorg-mann, slår Roll-Hansen fast.

Han går ikke i detalj om de vonde opplevelsene, men nøyer seg med å si at det var en lettelse å flytte til Sørumsand og få et nytt klientell.

Sterke reaksjoner

Her bor også den spreke 81-åringen i dag. Han er fremdeles aktiv, og vikarierer rett som det er ved sykdom hos andre veterinærer.

Roll-Hansen har vært en av Asbjørn Fossens viktigste kilder i arbeidet med «Ei ny bygd blir til». Han er sikker på at boka vil skape sterke reaksjoner i Aurskog. Sårne er slett ikke grodd.

- Det vanvittige er at det var motstandsfolk som fikk størst problemer etter krigen, mener han.

- NS-folk ble raskt integrert og fikk posisjoner. Å få viktige posisjoner var faktisk mye vanskeligere for Milorg-folk.

- At flere motstandsfolk ikke tør stå fram og fortelle om sine opplevelser av frykt for ubehageligheter, sier sitt om forholdene, mener Roll-Hansen.

Han tror det vil ta lang tid før Aurskog-folk klarer å snakke åpent ut om det mørke kapittelet i bygdehistorien.

Utdrag fra boka

AR bringer her utdrag av Asbjørn Fossens bygdebok - «Ei ny bygd blir til» - om Aurskog i tida 1940-66.

Bakgrunn: Nestlederen i Milorg i Aurskog, Jakob Roll-Hansen, redegjør i boka for hjemmestyrkenes tilblivelse og virksomhet i Aurskog. Han var veterinær under krigen, og siden han disponerte bil, ble en viktig oppgave å transportere våpen rundt for instruksjon blant motstandsmennene. Roll-Hansens historie forteller ikke minst hvor farlig motstandsmennene levde. Ekstra stor var risikoen i Aurskog som hadde flere ganger så mange NS-medlemmer som nabokommunene.

«(...)En dag fikk jeg ordre fra dr. Petter Fønne (områdesjef i Milorg) om å hente en sekk med instruksjonsvåpen fra en vedforretning bak Legevakten i Oslo. Våpnene besto av et Brangun maskingevær, en Stengun maskinpistol, en rifle og en US-karabin, som var kommet luftveien fra England. Da jeg ga avtalt signal utenfor vedbutikken, ble sekken plassert i baksetet

på min bil på sekunder. Turen tilbake gikk om Frogner i Sørum og ikke om Fetsund, hvor det var vakt ved brua.

(...)Kort tid etter kom vår våpeninstruktør, «Norman», en kommandosoldat fra London, angivelig vokst opp i Sørkedalen. Stallen hos Flaen ved Viggernes og snekkerverkstedet til Klemet Harefallet ved Spillhaug, ble brukt som instruksjonssteder. Instruksjonen måtte foregå om natten. «Norman» ble innlosjert hos Arne Moen på Finstadbru. Han ble hentet av meg om kvelden og kjørt til instruksjonsstedene, og på morgensiden kjørt tilbake.

«Norman» syntes det ble kjedelig å ligge på Finstadbru hele dagen og spurte om å få være med i min dyrlegepraksis. Han ble påsatt hvit frakk og presentert som veterinærstudent. Flink var han også, men han hadde en lei uvane. Når vi kom til en gård spurte han meg om det var NS-folk der. Hvis så var tilfelle, spurte han bonden om hvordan han trodde det ville gå med han når krigen var slutt.

Våpeninstruksjonen ble avbrutt litt før tiden en gang hos Klemet Harefallet. Vi hadde merket oss en

svart bil med to fremmede personer i sivil. Vi trodde de var fra det norske statspolitiet, og at de var på jakt etter oss. En natt jeg lå fullt påkledd, med vekkerklokken på for å hente «Norman» fra hans våpeninstruksjon, banket det på døren. Der sto Arne Moen, likblek. «Nå er vi ferdige», sa han. Han hadde oppdaget den svarte bilen parkert i et skogholt på andre siden av veien hvor han bodde. (...)Jeg ba han dra tilbake og slette alle mulige spor etter «Norman», som alltid hadde med seg sin innholdsrike ryggsekk hvor han gikk og sto. «Norman», som selvsagt var orientert på forhånd, bestemte seg da for å avbryte instruksjonen.

(...)«Norman» skulle tilbake til sin base i Oslo. Vi kjøpte om Sørumsand mot Fetsund. På Lystadmoen skiftet han til jernbaneuniform, som han hadde i sekken. Ved Fetsundbrua var avtalen at jeg skulle vente på ham for å se hvordan det gikk. Hvis han ble visitert av vaktene, skulle han bruke håndgranat, pistol eller begge deler. «Ingen fare, men i så fall må vi to dra til Sverige». Det løste seg imidlertid på fredelig vis. «Norman» gjorde honnør i sin jernbaneuniform og tysker-

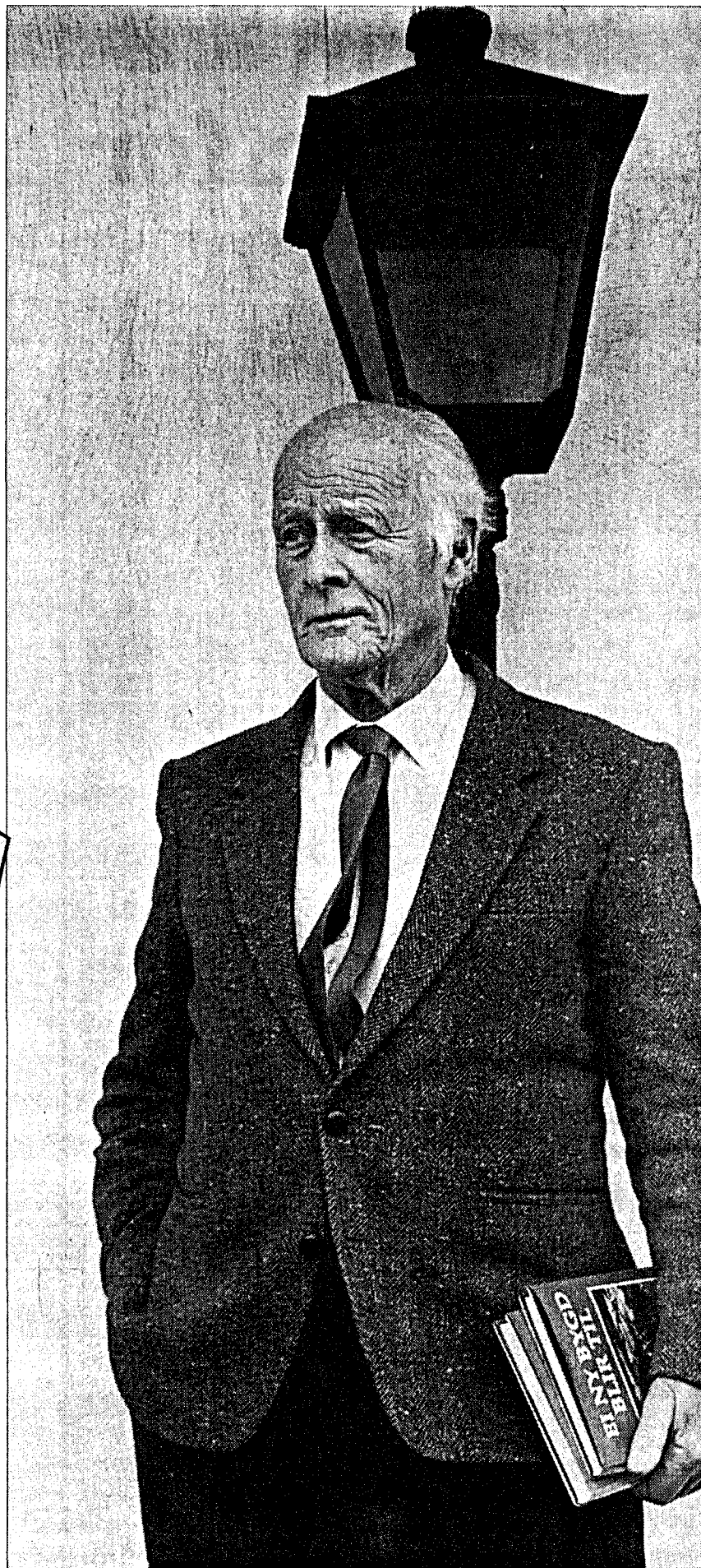
ne på sin side gjorde minst like stram honnør. Det var siste gang jeg så instruktøren. Han var en kald fisk. Ikke redd for noe eller noen, aller minst for tyskerne.

Sekken med instruksjonsvåpnene ble skjult i ei veigrøft - bare dekket med granbar - på Høybråten, som var nærmeste nabo til snekkerverkstedet til Klemet Harefallet. Noen dager senere fikk jeg ordre om å overlevere våpnene til hjemmestyrkene i Fet, nærmere bestemt på Lystadmoen. Jeg avtalte med trossjef Lars Sletner å møte meg på Høybråten kl. 11 samme dag. Akkurat da var det uheldigvis aksjon etter Kolbjørn Foss på Høybråten. Da Lars og jeg kom dit, var aksjonen i full gang, ledet av lensmannen og hans fullmektig. For å komme til sekken med våpnene, måtte vi gjennom folkemassen. Det hadde gått hull på sekken etter all håndteringen, og borsepipene stak fram. Vi tok imidlertid sekken med tilbake til bilen, rett foran nesen til lensmannen. Folk trodde øyensynlig det var aksjonsgods vi hadde sikret oss.

Men dette var en uheldig dag, skulle det vise seg. Jeg var alene i bilen og kjørt

gjennom Blaker og Sørumsand. Men i Lystadbakken, like før avleveringsstedet, stoppet bilen. Min svenske generator, som gikk på tre-kull, var vanligvis pålitelig, men nå stoppet den altså.

(...)Mens jeg sto ved bilen, kom en tyskerbil kjørende fra Fetsund. De stoppet sin vane tro for å se om det var noe de kunne få snusen i. Det var en såkalt «trekvart-tonner» med en underoffiser og tre menige. De omringet bilen, og offiseren kikket inn i baksetet hvor sekken med borsene sto. Borsepipene var synlige. Han trodde ikke sine egne øyne. (...)Det var ikke mulig å komme seg unna på grunn av dyp snø. Vi var alltid ubevæpnet, og hadde ikke fått utlevert noen pille for bruk i prekære situasjoner. Min eneste sjanse var å oppføre et skuespill. Jeg for fram til generatoren, som var montert foran på bilen, og med et raskt grep fikk jeg opp lokket. Svart røyk velte ut. Jeg slo i generatoren og bannet det beste jeg kunne, både på norsk, svensk, tysk og engelsk. Så begynte tyskerne å le. De lo så de gråt. Jeg husker ennå latterbrølene deres da de forsvant i sin bil nedover bakken.»

VANSKELIG: Jakob Roll-Hansen (81) flyttet fra Aurskog etter krigen. Han syntes det var en lettelse. – Milorg-folk fikk større problemer enn NS-medlemmer, hevder han. (Foto: Lars M. J. Hansen)